

Rònaigh agus Sulaisgeir

'An cois a' chuain'

Tha mòran eileanan far cladach a' Chuain Siar ann am Breatainn. 'S e Rònaigh agus Sulaisgeir as fhaide chun an iar thuath agus tha iad loma-làn eòin-mhara. Chan eil iad càil coltach ri Hiort a thaobh mòrachd is àireamhan ach, do dhaoine a thadhail orra, tha tarraing annta a tha fada air thoiseach air am meud. Seo an t-Ionad Tèarmann Nàdair as iomallaiche agus as lugha de luchd-tadhail ann am Breatainn.

'O these endless little isles! And of all little isles this Ronay! . . . not to see thee, lying clad with soft verdure, and in thine awful solitude, afar off in the lap of wild ocean – not to see thee with the carnal eye, will be to have seen nothing!' T S Muir (1885)

Rònaigh

Tha Rònaigh 65 cil. (45 mìle) a-muigh sa chuan agus chan eil ach 115m sa chuid as àirde dheth. Tha Sùla Sgeir fichead cilemeatair (12 mhìle) chun an iar dheas. Tha mu chilemeatair a dh'fhaid ann.

Chan eil barrachd air 150 m a leud ann sa chuid as leatha dheth, ach tha e 75m a dh'àirde sna bearraidhean. Tha a' chreag seo geal le salchar nan sùlairean. Tha Rònaigh nas motha agus nas guirme le talamh-ionaltraidh math air na leòidean sa cheann a deas. Tha na bearraidhean air a bheil a' chuid as motha dhe na h-eòin-mhara air a' cheann a tuath.

Luchd-tuineachaidh

Tha e iongantach smaoinichadh gun do chleachd daoine a bhith a' tuineachadh nan 300 acair iomallach ann an

Rònaigh ach chleachdceithir teaghlaichean a bhith a' fuireach ann. Bha dara leth nan taighean fon talamh airson gun seasadh iad ri stoirmean a' gheamhraidh. B' e seo a' choimhearsnachd a b' iomallaiche ann am Breatainn agus dh'fhàg na daoine mu dheireadh ann an 1844. Chan eil fìor-uisge ann an Sulaisgeir agus chan eil mòran a' fàs ann. Mar sin, cha robh daoine riamh a' fuireach ann.

Linntean a dh'fhalbh

Bidh e coltach gur e manach Ceilteach, dom b' ainm Rònán, a' chiad duine a bha a' fuireach ann an Rònaigh. Bho chionn timcheall air 1200 bliadhna, bha e beò ann an uaigneas ann an cealla de leacan cloiche is mullach de sgrathan air chumadh beachlann. Chaidh caibeal ceart-cheàrnagach a chur ri cealla Rònain anns na meadhan linntean. Chaidh a' chrois tholltach a ghluasad gu Nis gum bi i sàbhailte.

Canar 'am mansa,' a tha faisg air a' chaibeal, ris an taigh as fheàrr a tha air a ghleidheil air Rònaigh ach 's e dithis fhear à Nis a leasaich e gu bhith freagarrach airson fuireach ann sa bhliadhna 1884. Chaochail Calum Dòmhnallach agus Murchadh MacAoidh a' chiad gheamhradh a bha iad air an eilean agus tha iad air an tìodhlacadh ri taobh a' chaibeil.

Tha còig bothain ann an Sùla Sgeir. Tha iad air an dèanamh de leacan a tha a' tighinn air uachdar a chèile agus bidh na Nisich fhathast gan cleachdadh gach bliadhna nuair a bhios iad a' sealg nan gugaichean. Tha teampall beag ann cuideachd bho na meadhan linntean ach tha an ceann air falbh dhi.

Fuaim na h-oidhche

Tha fulmairean (agus druidean) anns na tobhtaichean as t-samhradh, ach 's ann air an oidhche a tha na togalaichean fàs dha-rìreabh beòthail nuair a bhios na gobhlain-mhara agus na luaireagain a' tilleadh gu na tuill

neadachaidh aca agus a' dèanamh fuaim gu leòr. Tha an gobhlan-mara tearc agus fo dhìon agus chan eil mòran àitichean eile ann am Breatainn a bharrachd air Rònaigh is Sulaisgeir sa bheil e a' gintinn. Bidh iad a' cur seachad a' gheamhraidh fada a-muigh aig muir ach, an dèidh sin, cleas iomadh eun-mara eile, faodaidh iad a bhith beò gu aois mhòir. Chaidh bann a chur air aon ghobhlan-mara airson a' chiad turas ann an Rònaigh ann an 1972 agus bha e fhathast a' neadachadh ann 30 bliadhna an dèidh sin! Tha an gobhlan-mara beag nas pailte ann am Breatainn ach, ann an Rònaigh, chan eil e pailt ach timcheall na tràghad ann am Fianais.

A' cur thairis le eòin-mhara

Tha iomadh seòrsa eun-mara eile ann an Rònaigh agus tha cuid dhiubh mar an fheadhainn a bhuineas dhan ghearra-bhall (coltraichean, eun dubh an sgadain, agus buthaidean) – gu math pailt. Ach 's dòcha gur e an fharspach as motha a chì duine dhen h-uile h-eun ann an Rònaigh: tha faisg air mìle paidhir a' neadachadh air feadh an eilein. Nam meadhan tha dìreach 20 paidhir tapaidh de dh'fhasgadairean mòra.

Tha mu 10,000 paidhir shùlairean a' neadachadh ann an Sulaisgeir. A dh'aindeoin 's gu bheil cead aig na Nisich 2000 guga (sùlaire òg) a ghlacadh gach foghar, tha an àireamh air a bhith stèidheil bho chionn bhliadhnaichean. Tha muinntir Leodhais uabhasach dèidheil air a' ghuga agus tha e air a bhith na chleachdadh aca fad cheudan bliadhna a bhith gan glacadh.

Ròin

Tha suas ri 100 caora ag ionaltradh ann an Rònaigh ach a bharrachd air mucan-mara is leumadairean a-mach bho thìr, chan eil mamail eile ann ach an ròn glas. Tha corra cheud dhiubh a' fuireach mu chuairt an eilein fad na bliadhna ach bidh mòran a bharrachd a' cruinneachadh san fhoghar airson gintinn. Tha mu 1000 cuilean

gam breith air rudhachan còmhnard Fhianais agus Sgeapail gach bliadhna, faisg air dara leth an àireimh a bha gam breith bho chionn 25 bliadhna. Gach bliadhna, thathar air a bhith a' dèanamh rannsachadh cuideachd, chaidh iomadh beathach a chomharrachadh airson rannsachadh a dhèanamh air mar a tha iad gan giùlan fhèin. Tha cuid dhiubh sin a' tilleadh bliadhna an dèidh bliadhna agus chaidh am faicinn uaireannan ann an Arcaibh, Nirribhidh no fada a-muigh sa Chuan Shiar.

Lusan làidir

Tha a' ghaoth agus cobhar na mara, a bharrachd air na tha ròin is na h-eòin-mhara, a' toirt buaidh air na lusan a tha a' fàs. Chan eil ùir ann an Sulaisgeir agus chan fhàs ann ach brisgean-tràghad, buidheag Bealltainn, ceathramhan-caorach, carran, buidheag shearbh, corran mara, miad-fheur agus cuid de sheòrsachan còinnich. Air an làimh eile, tha mu 50 lus le dìthean ann an Rònaigh, lus na nathrach nam measg. Tha crotal a' fàs air na creagan, gu h-àraidh far a bheil salchar eòin a' cruinneachadh, agus chaidh 87 seòrsa a chlàradh. A bharrachd air an sin, tha 51 seòrsa de lìonanach ann an Rònaigh agus tha 16 dhiubh ann an Sulaisgeir cuideachd.

A' tadhal air na h-eileanan

C'S dòcha gum faigheadh tu bàta air chùmhnannt à Leodhas no tìr-mòr ach tha na h-eileanan ro iomallach airson a dhol ann airson an latha. Feumaidh sìde mhath a bhith ann oir chan eil laimrig fhasgach air fear seach fear dhe na h-eileanan agus tha e gu math doirbh a dhol air tìr air na creagan fliucha, sleamhainn.

Faodaidh daoine dragh mòr a chur air eòin a tha a' neadachadh agus bidh fulmairean a tha a' neadachadh a' spùtadh a-mach seòrsa de dh'ola le samh uabhasach air daoine agus bidh ròin – fiù 's na cuilein – a' bìdeadh! Ma thèid thu a mheasg àitean-tuineachaidh nan eòin-mhara, dh'fhaodadh faoileagan ionnsaigh a thoirt ort

agus dh'fhaodadh tuill bhuthaidean briseadh fo chuideam do choise agus thu fhèin agus eòin a leòn. Tha e cuideachd an aghaidh an lagh a bhith a' cladhach anns na Carraighean Clàraichte no dragh a chur air na luaireagan a tha a' neadachadh annta.

Cuir fios gu Dualchas Nàdair na h-Alba ro làimh ma tha thu am beachd tadhal agus thoir leat biadh gu leòr gun fhios nach tig droch shìde 's nach fhaigh thu às. Tha gaoth mhòr ann gu math tric agus faodaidh na creagan, na bearraidhean agus na leòidean casa a bhith glè chunnartach.